

Α.Τ.Ε.Ι. ΠΕΙΡΑΙΑ ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ : ΑΧΤΥΠΗ ΜΑΡΙΑ

ΘΕΜΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΛΑΪΚΕΣ ΚΡΗΝΕΣ ΣΤΟ ΡΕΘΥΜΝΟ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ : ΒΑΡΕΛΙΔΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ
Δρ ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ
ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΑΘΗΝΑ 2008

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με έντονες τις παιδικές αναμνήσεις από τα πολύωρα σεργιάνια στην παλιά πόλη του Ρεθύμνου, σκέφτηκα να καταπιαστώ με τα πιο χαρακτηριστικά και ευδιάκριτα σημεία συνάντησης της πόλης μου.

Τις κρήνες.

Αρχιτεκτονικά κομψοτεχνήματα μιας εποχής που οι κοινωνικές ανάγκες εξυπηρετούνταν από καλόγουστα «εργαλεία».

Ίσως γιατί ο χρόνος έδινε δικαίωμα στο μάστορα να αφήσει λίγο από τον εαυτό του επάνω στο έργο του.

Γεμάτη τέτοια έργα είναι η πόλη του Ρεθύμνου.

Άξιοι συμπαραστάτες μου στην έρευνα αυτή, στάθηκαν οι :

- Ø Γιαπιτζόγλου Κωνσταντίνος, Αρχαιολόγος
- Ø Βαρθαλίτου Πετρούλα, Αρχαιολόγος
- Ø Παπουτσιδάκη Βασιλεία, Σχεδιάστρια

τους οποίους από καρδιάς ευχαριστώ για την καθοδήγησή τους.

Επίσης να ευχαριστήσω την 28^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και το Γραφείο Προγραμματικής Σύμβασης Παλιάς Πόλης Ρεθύμνου για την συνεργασία τους.

Αχτύπη Π. Μαρία

Αθήνα, Μάρτιος 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΓΕΝΙΚΑ	3
II. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	3 – 4
III. Η ΥΔΡΟΔΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΡΕΘΥΜΝΟΥ	4 – 8
IV. ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	8 – 9
V. ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΚΡΗΝΩΝ	9 – 11
VI. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΚΡΗΝΩΝ	11 – 12
VII. ΟΙ ΚΡΗΝΕΣ ΤΟΥ ΡΕΘΥΜΝΟΥ	13 – 15
VIII. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΡΗΝΩΝ	15
IX. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΚΡΗΝΕΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	16 – 17
X. ΟΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΚΡΗΝΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΟΥ ΡΕΘΥΜΝΟΥ	18 – 25
XI. ΚΡΗΝΗ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ & ΨΙΛΛΑΚΗ	26 – 30
XII. ΚΡΗΝΗ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ 27	31 – 34
XIII. ΚΡΗΝΗ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΓΑΒΡΙΗΛ	35 – 38
XIV. ΚΡΗΝΗ ΙΩΑΝΝΗ ΜΕΛΙΣΣΗΝΟΥ 84	39 – 41
XV. ΚΡΗΝΗ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΦΩΚΑ 63	42 – 45
XVI. ΚΡΗΝΗ ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΟΥΓΚΩ & ΑΡΚΑΔΙΟΥ	46 – 52
XVII. ΚΡΗΝΗ ΠΑΝΟΥ ΚΟΡΩΝΑΙΟΥ & ΣΜΥΡΝΗΣ	53 – 58
XVIII. ΚΡΗΝΗ ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΠΑΤΕΛΑΡΟΥ 14	59 – 67
XIX. ΚΡΗΝΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΤΙΤΟΥ ΠΕΤΥΧΑΚΗ – RIMONDI	68 – 74
XX. ΚΡΗΝΗ ΒΟΣΠΟΡΟΥ 8 -10	75 – 77
XXI. ΚΡΗΝΗ ΑΡΚΑΔΙΟΥ 154	78 - 80
ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΧΕΔΙΩΝ	81 - 82
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	83

ΟΙ ΚΡΗΝΕΣ ΤΟΥ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ – ΓΕΝΙΚΑ :

Το νερό, πολύτιμη πηγή ζωής, βασικό στοιχείο για την επιβίωση του ανθρώπου, αποτελεί κοινή κληρονομιά.

Αποτελούσε και αποτελεί πρωταρχικό αγαθό για την ανάπτυξη τόσο του φυσικού περιβάλλοντος, όσο και του ίδιου του ανθρώπου.

Έχοντας κατανοήσει την αξία του, ήδη από πολύ νωρίς και διαπιστώνοντας ότι δεν μπορεί να ζήσει χωρίς το υδάτινο στοιχείο, ο άνθρωπος έχτιζε τους οικισμούς του κοντά σε θάλασσες, λίμνες και ποτάμια. Προκειμένου μάλιστα να προμηθεύεται και να χρησιμοποιεί ευκολότερα το νερό δημιουργούσε κατασκευές, όπως οι κρήνες, που είχαν ως κύριο σκοπό τη λήψη, την συγκέντρωση και τη φύλαξη του υπερπολύτιμου νερού.

Στη χώρα μας και μάλιστα κατά κύριο λόγο στην Ελληνική Πολυνησία, την κατά κανόνα λειψυδρη και στεγνή, το υγρό στοιχείο λατρεύτηκε και υμνήθηκε τόσο στην μορφή της θάλασσας, όσο και στην πόσιμη μορφή του, ποτάμια, πηγές, πηγάδια, βρύσες και κρήνες.

II. ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ :

Στην αρχαία Ελλάδα, όπου οι πηγές θεωρούνταν ιερές, οι κρήνες αρχικά ήταν ένα απλοϊκά σκαμμένο κοίλωμα σε πέτρα που βρισκόταν κοντά στην πηγή.

Αργότερα, απέκτησαν θρησκευτικό χαρακτήρα και μετατράπηκαν σε πλούσια διακοσμημένα κτίρια.

Οι πιο γνωστές κρήνες ήταν η Εννεάκρουνος και η Κλεψύδρα στην Αθήνα, η Κασταλία στους Δελφούς, της Ιαλυσσού στη Ρόδο καθώς και οι κρήνες Γλύκη και Πειρήνη στην Κόρινθο.

Δημόσιες κρήνες υπήρχαν και στην αρχαία Ρώμη και ο πιο διαδεδομένος τύπος τους ήταν μια λίθινη δεξαμενή ορθογωνίου σχήματος με μικρό βάθος, που στο πάνω μέρος της έφερε μια σκαλιστή κεφαλή ανθρώπου ή ζώου, συνήθως λιονταριού απ' όπου έρεε και το νερό. Τέλος, στο Βυζάντιο, ο συνηθέστερος τύπος κρήνης ήταν η «**φιάλη**» που βρίσκονταν στην αυλή των μοναστηριών, για να ξεπλένονται οι αμαρτίες.

ΙΙΙ. Η ΥΔΡΟΔΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΡΕΘΥΜΝΟΥ :

Ανέκαθεν, η έλλειψη νερού αποτελούσε μείζον πρόβλημα στις πόλεις της Κρήτης.

Γι' αυτό, οι εκάστοτε άρχοντες προσπαθούσαν να λύσουν το πρόβλημα της υδροδότησης κατασκευάζοντας δεξαμενές, πηγάδια και κρήνες.

Ασφαλώς, το Ρέθυμνο δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση στον κανόνα. Είναι πάντως γεγονός ότι αντιμετώπιζε λιγότερα προβλήματα από τις γειτονικές πόλεις, Χανιά και Ηράκλειο (Χάνδακα).

Στο Ρέθυμνο, το πρόβλημα της υδροδότησης αντιμετωπίστηκε κυρίως με την κατασκευή δημόσιων κρηνών, αφού τόσο οι δεξαμενές που μάζευαν το νερό της βροχής όσο και τα πηγάδια, δημόσια και ιδιωτικά, δεν είχαν ικανοποιητική ποιότητα πόσιμου νερού. Σε κεντρικό σημείο της συνοικίας της Μεγάλης Πόρτας υπάρχει πηγάδι που τροφοδοτούσε όλη την γειτονιά.

Το πηγάδι της Μεγάλης Πόρτας

Επί Ενετοκρατίας, η ύδρευση της πόλης του Ρεθύμνου γινόταν από την λεγόμενη **“μάνα του νερού”** που βρίσκεται στο λόφο του Ευλιγιά, κοντά στο εκκλησάκι του Αγ. Ιωάννη. Η ύπαρξή της χρονολογείται από την εποχή του Βυζαντίου, όταν ήρθαν οι Ενετοί φρόντισαν να βελτιώσουν το σύστημα ύδρευσης και τη μεταφορά του πολύτιμου αγαθού μέσα στην πόλη.

Η **“μάνα του νερού”** ονομάζεται τώρα πηγή του Αγ. Ιωάννη (S. Zuanne) και το νερό μεταφέρεται στην πόλη με έναν αγωγό μήκους 957μ. Κατασκευασμένο από πήλινους σωλήνες (κουτούντα).

Αυτό το σύστημα υδροδότησης αποκαλύφθηκε τα 1999 στα πλαίσια της αντικατάστασης των παλαιών σωλήνων ύδρευσης από το Δήμο. Η ανασκαφή, έγινε από το Γραφείο Προγραμματικής Σύμβασης Παλιάς Πόλης με την εποπτεία της 13^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων.

Κατά την διάρκεια των εργασιών εντοπίστηκαν και αποκαλύφθηκαν τρία πολύ σημαντικά στοιχεία από τα Υδρευτικά έργα των Ενετών :

- Ø Ένα τμήμα θολωτού παντορροϊκού αγωγού στην οδό Παλαιολόγου, στο ύψος της Loggia
- Ø Ένα τμήμα διπλού θολωτού παντορροϊκού αγωγού στην πλατεία της κρήνης Rimondi
- Ø Ένα τμήμα λίθινου σπονδυλωτού αγωγού στη συμβολή των οδών Παλαιολόγου – Τίτου Πετυχάκη.

Παντορροϊκός Αγωγός

Θολωτός Αγωγός

Ο αγωγός αυτός, φαίνεται σε όλους τους χάρτες του Ρεθύμνου την περίοδο της Ενετοκρατίας.

Σχεδιάγραμμα της πόλης του Ρεθύμνου με τον αγωγό από την "μάννα του νερού" του G. Bouttat, 1690

Αλλά και αυτό το νερό δεν ήταν άριστης ποιότητας . Έτσι οι πλούσιοι Ενετοί και όσοι άλλοι είχαν τη δυνατότητα, φρόντιζαν να πίνουν νερό από μια πηγή με το όνομα "**Αθάνατο νερό**". Η πηγή αυτή βρισκόταν στην περιοχή ανάμεσα στη Σχολή Χωροφυλακής και το κτίριο Ορφανοτροφείου.

Τα πρώτα χρόνια της Τουρκοκρατίας η κατάσταση δεν άλλαξε. Επί σουλτάνου ΙΜΠΡΑΗΜ ΧΑΝ που επί των ημερών του καταλήφθηκε η πόλη του Ρεθύμνου, ανακατασκευάστηκε το σύστημα ύδρευσης της πόλης, με βασική πάντα πηγή ύδρευσης την πηγή του Αγ. Ιωάννη.¹

Το 1892 το σύστημα ύδρευσης της πόλης του Ρεθύμνου είχε κατερειπωθεί και το νερό θεωρήθηκε μολυσμένο, αφού ξέσπασε επιδημία χολέρας κι έτσι τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας έμελλε να κατασκευαστεί το μεγαλύτερο έργο υδροδότησης της πόλης, σε 17 μήνες επί ΝΟΥΣΡΕΤ ΠΑΣΑ.

¹ Ο Ιταλός αρχαιολόγος Gerola, αναφέρει και υπόγειο υδραγωγείο την περίοδο της Τουρκοκρατίας, μέσα σε αγωγό κατασκευασμένο από λαξευμένες πέτρες, το οποίο έφερνε σε τρία διαφορετικά σημεία της πόλης, νερό από την περιοχή του Κουμπέ.

Ο μηχανικός ΜΙΧΑΛΗΣ ΣΑΒΒΑΚΗΣ σχεδίασε σιδερένιες σωληνώσεις συνολικού μήκους 3.530 μ. και την κατασκευή νέας δεξαμενής ύδρευσης χωρητικότητας 702 μ.³ που βρίσκεται στη συνοικία Μασταμπά (που στα Αραβικά εξηγείται ως αρχαίοι τάφοι ευγενών – σημερινή οδός Μαρκέλλου) δυτικά του τζαμιού Βελή Πασά.

Το έργο εγκαινιάστηκε το 1893 από τον Γενικό Διοικητή Κρήτης, ΜΑΧΜΟΥΤ ΤΖΕΛΕΔΙΝ ΠΑΣΑ, που ήπιε νερό σε χρυσό ποτήρι, το οποίο δεν το πήρε μαζί του αλλά φυλάχτηκε στο Εβκαφί² και το οποίο δώρισαν το 1900 στον πρίγκιπα Γεώργιο που επισκέφθηκε την πόλη.

Η δεξαμενή σώζεται και σήμερα με δύο επιγραφές του 1892 – 1893 :

Οι δύο επιγραφές της δεξαμενής στην συνοικία Μασταμπά.

ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΕΝΕΠΙΓΡΑΦΗ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΠΛΑΚΑ

Χρονολογία κατασκευής 1310 (αντιστοιχεί στο 1892 - 1893)

Αμπντουλχαμίτ Χαν γιος Αμπντουλετζίτ, πάντοτε νικητής, γαζής

Χρονολογία κατάκτησης του Ρεθύμνου 1055

(αντιστοιχεί στο 1645 – 1646)

"Αυτό το γλυκό νερό, χάρη στο οποίο ζει το Ρέθυμνο, είναι το Βακούφι και αγαθοεργό καθίδρυμα του πορθητή του Ρεθύμνου, του αιδίου σουλτάνου Ιμπραΐμ Χαν. Ας τον συγχωρεί [ο Θεός] . Για την ψυχή του που αγαλλιάζει, με τη χάρη του Θεού, η φατιχά"

² Εβκαφίο: Υπηρεσία διαχείρισης των βακουφικών κτημάτων (αφιέρωματα)

ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΕΝΕΠΙΓΡΑΦΗ ΒΟΡΕΙΑ ΠΛΑΚΑ

Αμπντουλχαμίτ Χαν γιος Αμπντουλετζίτ, πάντοτε νικητής, γαζής, μαχητής

"Αυτό το νέο κτίριο λύτρωσε τους διψασμένους του Ρεθύμνου όπως η δεξαμενή του Κεσβέρ. Τη δοξασμένη χρονολογία την έγραψε στο βακιλίκι³ 1310 (αντιστοιχεί στο 1892 – 1893).

Η δεξαμενή με το νερό της ζωής για τους διψασμένους θεμελιώθηκε εκ νέου και αποπερατώθηκε επί μουτασαρίφη⁴ Ρεθύμνου Νουσερέτ Μπέη Σερμέτ Αγά Ζαντέ από τα Χανιά. "

IV. ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ :

Οι κρήνες κτισμένες στις πλατείες, στο κέντρο της γειτονιάς, διασκορπισμένες στον Πολεοδομικό ιστό, αποτελούν δομικό στοιχείο του Πολεοδομικού Συγκροτήματος εξυπηρετώντας τις ανάγκες του πληθυσμού σε πόσιμο νερό.

Σήμερα στην πόλη του Ρεθύμνου σώζονται δέκα δημόσιες κρήνες. Απ' αυτές, μόνο μία, η κρήνη Rimondi ανάγεται στην εποχή της Ενετοκρατίας, ενώ οι υπόλοιπες είναι της Τούρκικης περιόδου.

Οι περισσότερες από αυτές τις κρήνες σταμάτησαν να λειτουργούν στα μέσα περίπου του 20^{ου} αιώνα όταν όλα πια τα σπίτια είχαν αποκτήσει το δικό τους σύστημα υδροδότησης και έτσι εγκαταλείφθηκαν.

Οι κρήνες που σώζονται σήμερα στην παλιά πόλη βρίσκονται ανάλογα με την χρήση τους :

α) διασκορπισμένες στα στενά σοκάκια, στις γειτονιές:

εξυπηρετούσαν τις ανάγκες σε πόσιμο νερό.

β) δίπλα ή κοντά σε Τεμένη, Χριστιανικές εκκλησίες που υπήρξαν τεμένη:

κρήνες καθαρμού (Shadigran) που χρησιμοποιούν οι πιστοί για εξαγνισμό.

γ) σε πάρκα ή ιδιωτικούς χώρους (κήπους):

εξυπηρετούσαν τις ανάγκες σε πόσιμο νερό.

³ βακιλίκι : γενική διοίκηση

⁴ μουτασαρίφης : διοικητή

Ισχυρός παράγοντας καθορισμού των πόλεων επί Τουρκοκρατίας είναι η διάρθρωση των κατοικιών σε διακριτές ομάδες – γειτονιές – τους μαχαλάδες (mahalle).

Ακόμα και όταν με την πάροδο του χρόνου, η αυτονομία της κάθε γειτονιάς ξεθωριάζει, αυτό που δηλώνει το γεωγραφικό της χώρο, είναι το κέντρο της: η κρήνη, η αίθουσα προσευχής, η πλατεία, τα μαγαζιά της. Την εικόνα αυτή την βλέπει κανείς, παρατηρώντας τη θέση των κρηनों στο χάρτη.

Αντιστοιχεί περίπου μια κρήνη για κάθε γειτονιά ή και δεύτερη για τις μεγαλύτερες (**βλέπε χάρτη 1**).

Τις συναντάμε στην εξωτερική πλευρά εκκλησιών, δημόσιων κτιρίων, στις γωνίες οδών.

V. ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΚΡΗΝΩΝ :

Οι βασικοί τύποι κρηनों που συναντώνται στον Ελλαδικό χώρο είναι οι εξής: ελεύθερες, επιτοίχιες, περίκεντρες, περίβλεπτες με ταμιευτήρα, με ταμιευτήρα και πρόσοψη, στεγασμένες με ελεύθερο τρούλο.

ΠΕΡΙΚΕΝΤΡΕΣ ΚΡΗΝΕΣ: τροφοδοτούνται απευθείας με υπόγειους αγωγούς που οδηγούν το πόσιμο νερό από το υδραγωγείο. (κρήνη Morosini - Ηράκλειο)

ΠΕΡΙΒΛΕΠΤΕΣ ΜΕ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΑ: αποτελούνται από τετράγωνους ή πολυγωνικούς κτιστούς ταμιευτήρες. Έχουν όλες τις όψεις ελεύθερες και φέρουν περισσότερους από έναν κρουνό.

Στην πόλη του Ρεθύμνου συναντώνται οι τύποι κρηνών:

ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΚΡΗΝΕΣ: μπορούν να ονομαστούν αυτές που η ράχη τους είτε αποτελείται από μονολιθικό μάρμαρο ή πέτρα ορθογώνια, είτε είναι κτιστές και δεν προσαρμόζονται σε άλλη κατασκευή. Έχουν κύρια όψη διακοσμημένη και είναι καθαρά χρηστικού χαρακτήρα.
(βρύση `Αλή Βαφέ – οδός Τζ. Μπουνιαλή, κτίριο Σ.Ε.Ο.)

ΕΠΙΤΟΙΧΙΕΣ ΚΡΗΝΕΣ: αποτελούν την πολυπληθέστερη ομάδα και παρουσιάζουν ποικιλία μορφών. Κοινό χαρακτηριστικό τους αποτελεί το γεγονός ότι η ράχη τους είναι προσαρμοσμένη πάνω σε εξωτερικούς τοίχους οικιών, τζαμιών ή Δημόσιων κτιρίων. Αυτές βρίσκονται είτε ενσωματωμένες σε εσοχή που δημιουργείται γι' αυτόν ακριβώς το σκοπό στο κτίσμα, είτε σε εσοχή με αυτόνομη αρχιτεκτονική διαμόρφωση.
(κρήνη 5 – Νικ. Φωκά 63)

ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΑ ΚΑΙ ΠΡΟΣΟΨΗ: είναι αυτές που προσαρμοσμένες σε κτιστό ταμειυτήρα, έχουν μια κύρια όψη με έναν ή περισσότερους κρουνοί.
(κρήνη στην οδό Αρκαδίου 154, οικία Δρανδάκη)

ΣΤΕΓΑΣΜΕΝΕΣ ΜΕ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΤΡΟΥΛΟ: συναντώνται μόνο ως κρήνες καθαρού και ανήκουν στα τζαμιά της πόλης. Κάθε μια τους αποτελείται από την κυρίως κρήνη και την κάλυψή της. Σκοπός τους ήταν πέρα από την ύδρευση των συνοικιών στις οποίες βρίσκονταν, η εξυπηρέτηση των πιστών που

έπρεπε να πλυθούν πριν μπουν στο τζαμί για να προσευχηθούν σύμφωνα με τις επιταγές του Κορανίου και για το λόγο αυτό είχαν εξάλλου και περισσότερους του ενός κρουνοί. Η διάθεση για διακοσμητικότητα είναι οι εξαιρετες μαρμάρινες κτητορικές τους επιγραφές.

(κρήνη 6 – Αρκαδίου & Β. Ουγκώ –τζαμί ΚΑΡΑ ΜΟΥΣΑ ΠΑΣΑ).

VI. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ ΚΡΗΝΩΝ :

Η μορφή των κρηνών της πόλης του Ρεθύμνου είναι αποτέλεσμα της εποχής, του υλικού, αλλά και της χρήσης τους.

Όσο για το υλικό κατασκευής των κρηνών του Ρεθύμνου, είναι μαλακός πωρόλιθος και βρίσκεται σε απόσταση περίπου 22 χλμ. από το χωριό “**Αλφάς**”. Πρόκειται για ιζηματογενές πέτρωμα χρώματος πολύ ανοιχτής ώχρας ή υπόλευκο, λεπτόκοκκο ή χονδρόκοκκο, αρχικά μαλακό και που με την πάροδο των χρόνων σκληραίνει. Σε αυτή του τη σκληρότητα οφείλεται η διατήρηση τόσων αιώνων των γλυπτών θησαυρών της πόλης. Χαρακτηριστικό επίσης είναι, ότι μέχρι και σήμερα λειτουργεί λατομείο εξόρυξης πωρολίθου.

α) ΚΡΗΝΗ ΒΕΝΕΤΟΚΡΑΤΙΑΣ :

Υλικό μαλακός πωρόλιθος (τύπου Αλφάς) στεγασμένη σε τετραγωνικούς πεσούς που συνδέονται με οξυκόρυφα τόξα. Με ραβδωτούς κιονίσκους με κορινθιακού ρυθμού κιονόκρανα. Θριγκό ή τρεις κρουνοί, σκαλισμένοι συνήθως με λεοντοκέφαλα. Στο μεσαίο κρουνό σχηματίζεται κόγχη με το στέμμα του κτήτορος της κρήνης, όσο δε για τους αρμούς της τοιχοποιίας ξεχωρίζουν με λοξότμητες γωνίες των λίθων.(κρήνη 9 – RIMONDI)

β) ΚΡΗΝΕΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥ :

Ανήκουν στον τύπο κρήνης “esme” που είναι η απλούστερη μορφή δημόσιας τούρκικης κρήνης. Οι περισσότερες είναι κατασκευασμένες σε κοντινές χρονολογίες στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, από την ίδια οικογένεια Τουρκοκρητικών, την οικογένεια “Κλαψάρηδων”.

Ήταν φιλανθρωπικές κρήνες, για να δροσίζονται οι περιπατητές και να μακαρίζουν εκείνον που τις έχτισε. Χαρακτηριστικό αυτών των κρηνών είναι η όμοια διαμόρφωση τους διαμέσου μιας εσοχής – τύμπανου που στρέφεται από ένα καμπύλο τόξο και η έλλειψη ανάγλυφων διακοσμητικών θεμάτων. Η διάθεση για διακοσμητικότητα έχει μεταφερθεί στις εξαιρετες μαρμάρινες κτητορικές επιγραφές τους.

Οι επιγραφές τους είναι σχεδόν πανομοιότυπες και φέρουν φυτική ανάγλυφη διακόσμηση και Αραβικούς χαρακτήρες τοποθετημένους μέσα σε οκτώ ισομεγέθη ορθογώνια παραλληλόγραμμα, χωρισμένα σε δύο στήλες των τεσσάρων.

Διακρίνονται σε κατηγορίες:

- ∅ Κρήνη καθαρού (τεμένους) με ένα ή περισσότερους κρουνοί, μίας ή δύο όψεων, στεγασμένη με ημισφαιρικό θόλο.
(Κρήνη 6 – Βικ.Ουγκώ & Αρκαδίου)
- ∅ Κρήνη με ισόδομους λίθους που στέφονται με γείσο από κυμμάτια, με ένα ή περισσότερους κρουνοί, μίας όψεως.
(Κρήνη 4 – Μελησσινού 84)
- ∅ Κρήνη καθαρού, εξυπηρετώντας τις ανάγκες καθολικού ιερατείου του παρεκκλησίου. Είναι ενσωματωμένη σε τοίχο και χρησιμοποιείται ως lavabo (νιπτήρας). Έχει πλούσιο διάκοσμο και εντυπωσιακό.
(Κρήνη 8 – Νεοφ.Πατελάρου 14)
- ∅ Κρήνη κτιστή, δημόσιας χρήσης με ένα ή περισσότερους κρουνοί προσαρμοσμένη σε ορθογώνιας κάτοψης ταμειυτήρα. Με αψιδωτή ή τοξωτή διακοσμημένη “ράχη” με επιγραφή ή διακόσμηση.

VII. **ΟΙ ΚΡΗΝΕΣ ΤΟΥ ΡΕΘΥΜΝΟΥ** : (βλέπε Χάρτη 2)

Οι κρήνες που σώζονται σήμερα στην παλιά πόλη είναι :

- ² **ΚΡΗΝΗ 1** : Στην οδό Πατριάρχου Γρηγορίου & Ψιλλάκη
- ² **ΚΡΗΝΗ 2** : Στην οδό Πατριάρχου Γρηγορίου αρ. 27
- ² **ΚΡΗΝΗ 3** : Στην οδό Ηγουμένου Γαβριήλ "Μεσκηνιάς"
- ² **ΚΡΗΝΗ 4** : Στην οδό Ιωάννη Μελισσηνού αρ. 84
- ² **ΚΡΗΝΗ 5** : Στην οδό Νικηφόρου Φωκά αρ. 63
- ² **ΚΡΗΝΕΣ 6** : Στην οδό Βίκτωρος Ουγκώ & Αρκαδίου "Καρά Μουσά"
- ² **ΚΡΗΝΕΣ 7** : Στην οδό Πάνου Κορωναίου & Σμύρνης
- ² **ΚΡΗΝΗ 8** : Στην οδό Νεοφύτου Πατελάρου αρ. 14
- ² **ΚΡΗΝΗ 9** : Στην πλατεία Τίτου Πετυχάκη "RIMONDI"
- ² **ΚΡΗΝΗ 10** : Στην οδό Βοσπόρου αρ. 8 – 10

Οι κρήνες που δεν σώζονται μέχρι σήμερα είναι :

- ² **ΚΡΗΝΗ ΤΟΥ ΓΑΖΗ ΧΟΥΣΕΪΝ ΠΑΣΑ** : Ήταν στην Καθολική Εκκλησία του Αγ. Φραγκίσκου και εξυπηρετούσε το τζαμί
- ² **ΚΡΗΝΕΣ ΟΔΟΥ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ** : Υπήρχαν δύο κρήνες που καταστράφηκαν το 1958
- ² **ΚΡΗΝΗ ΦΙΛΑΡΕΤΟΥ** : Ενετική στη Μεγάλη Πόρτα, η κρήνη αυτή καταστράφηκε προπολεμικά
- ² **ΚΡΗΝΗ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΦΩΚΑ 53** : Πιθανότατα ανήκει στην Ενετική περίοδο και σήμερα έχουν μείνει μόνο υπολείμματα αυτής
- ² **ΚΡΗΝΗ ΤΟΥ ΧΑΣΑΝ ΜΠΑΜΠΑ** : Βρισκόταν εκτός ορίων παλιάς πόλης στην οδό Καντανολέοντος – παλιό Ορφανοτροφείο
- ² **ΒΡΥΣΗ ΑΛΗ ΑΤΖΗ** : Βρισκόταν στη γωνία της οδού Τσαγρή
- ² **ΒΡΥΣΗ ΑΛΗ ΒΑΦΗ** : Βρίσκεται στην οδό Τζανέ Μπουνιαλή 63, κτίριο Σ.Ε.Ο. και σήμερα έχουν μείνει μόνο υπολείμματα της.

Τα υπολείμματα της βρύσης Αλή Βαφή.

Τα υπολείμματα της κρήνης Νικηφόρου Φωκά 53.

Οι σύγχρονες κρήνες της πόλης του Ρεθύμνου είναι :

² **ΔΗΜΟΤΙΚΟΣ ΚΗΠΟΣ** : Τέσσερις κρήνες κατασκευασμένες την δεκαετία του 1980

² **ΠΛΑΤΕΙΑ 25^{ης} ΜΑΡΤΙΟΥ** : Επίσης κρήνη κατασκευασμένη την δεκαετία του 1980.

VIII. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΡΗΝΩΝ

Οι κρήνες της παλιάς πόλης του Ρεθύμνου αποτελούν μια ομάδα σημαντικών μνημείων που βρίσκονται διάσπαρτα σε όλη την πόλη. Η κατασκευή τους, ανεξάρτητα της περιόδου που ανήκουν, ήταν αποτέλεσμα της προσπάθειας των εκάστοτε αρχών, να λύσουν το οξύτατο πρόβλημα της έλλειψης νερού, που απασχολούσε όλες τις κρητικές πόλεις.

Από τις κρήνες αυτές, άλλες καταστράφηκαν (Νικ. Φωκά 53), άλλες σταμάτησαν να λειτουργούν (Π. Κορωναίου) και σε άλλες απόμεινε μόνο η κτητορική τους επιγραφή (λεωφ. Ηγ. Γαβριήλ).

Σήμερα, από τις έντεκα κρήνες της παλιάς πόλης βρίσκονται σε λειτουργία μόνον δύο.

Η μία στην πλατεία Τίτου Πετυχάκη (Rimondi) και η άλλη στην πλατεία 25^{ης} Μαρτίου που κατασκεύασε ο Δήμος το 1983. Οι κρήνες της οδού Ν. Πατελάρου και της οδού Βοσπόρου βρίσκονται στο εσωτερικό κτιρίων. Οι υπόλοιπες επτά βρίσκονται σε κακή κατάσταση λόγω εγκατάλειψης τους.

Το έτος, όμως, 2004 η 28^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων με χρηματοδότηση από το Δήμο Ρεθύμνης ξεκίνησε την αποκατάστασή τους σύμφωνα με την μελέτη που εκπονήθηκε από το Γραφείο Παλιάς Πόλης Ρεθύμνου.

Θεωρείται επιτακτικό μέλημα όχι μόνο η συντήρηση και η ανάδειξη τους αλλά και η επαναλειτουργία τους. Έτσι ώστε τα μνημεία αυτά όχι μόνον να αποκτήσουν λειτουργικότητα αλλά και να τονιστεί η ιστορική και Κοινωνική σημασία τους.

IX. ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΙΣ ΚΡΗΝΕΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Στο Ηράκλειο, όπως και στο Ρέθυμνο, σώζεται ένας αριθμός από λίθινες περίτεχνες κρήνες που χρονολογούνται από την περίοδο της Ενετοκρατίας μέχρι και την περίοδο της Τουρκοκρατίας.

Οι κρήνες του Ηρακλείου είναι περισσότερες και πιο εντυπωσιακές, ως προς το μέγεθος τους και ως προς τον διάκοσμό τους, αφού η πόλη του Ηρακλείου ήταν η πρωτεύουσα του νησιού και εκεί δημιουργήθηκαν όπως είναι φυσικό περισσότερα και πιο αξιόλογα δημόσια έργα.

∅ Και στις δύο πόλεις πάντως η τυπολογία τους είναι η ίδια.

Οι μοναδικές περίκεντρες κρήνες της Κρήτης σώζονται στο Ηράκλειο, συγκεκριμένα η κρήνη Morosini στο κέντρο της πόλης, που χρονολογείται στην περίοδο της Ενετοκρατίας (1626 – 1628) και είναι διακοσμημένη με ανάγλυφα εμπνευσμένα από την Ελληνική μυθολογία.

Επίσης και το «Σεμπίλ» (στεγασμένη κρήνη της Τουρκοκρατίας) που βρίσκεται στην Αγορά της πόλης του Ηρακλείου.

Κρήνη Morosini – Ηράκλειο

∅ Τα **Υλικά δομής** είναι τα ίδια : Ντόπιος ασβεστόλιθος, ενώ σε σπάνιες περιπτώσεις χρησιμοποιείται το μάρμαρο για επιμέρους διακοσμητικά θέματα (χείλος κρήνης Morosini, κεντρικό άγαλμα κρήνης Bembo, επιγραφές κρηνών Ρεθύμνου και Ηρακλείου).

Κρήνη Morosini – Ηράκλειο

Κρήνη Bembo – Ηράκλειο

Κρήνη 7 – Ρέθυμνο

∅ Οι **κρουνοί** έχουν συνήθως σχήμα λεοντοκεφαλής (κρήνη Rimondi), ή «mascherone» (προσωπίδα) σχηματοποιημένη μάσκα.

∅ Οι **γούρνες** είναι λιγότερες που έχουν σωθεί.

Οι περισσότερες από ντόπιο ασβεστόλιθο και σε μερικές περιπτώσεις έχουν χρησιμοποιηθεί ρωμαϊκές σαρκοφάγοι (Τούρκικες κρήνες Ηρακλείου – κρήνη Bembo).

Κρήνη Bembo – Ηράκλειο

Χ. ΟΙ ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΚΡΗΝΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΟΥ ΡΕΘΥΜΝΟΥ

Σήμερα στην πόλη του Ρεθύμνου, εκτός από τις **ενετικές** και τις **οθωμανικές** κρήνες της παλιάς πόλης, υπάρχουν πέντε νέες κατασκευασμένες την δεκαετία του 1980, δηλαδή έναν αιώνα σχεδόν μετά τις τελευταίες χρονολογημένες κρήνες.

Και οι πέντε κρήνες, μιμούμενες τις παλαιότερες ενετικές και οθωμανικές κρήνες της πόλης, είναι κατασκευασμένες από λαξευτό ασβεστολιθικό πέτρωμα της περιοχής του Ρεθύμνου. Σημαντική διαφορά των παλαιών από τις νεότερες είναι, ότι οι παλιές είναι εντοιχισμένες πάντα σε ένα κτίσμα (Κρήνη στην οδό Μελισσηνού 84 – στο κτίριο του Αστυνομικού Μεγάρου, Κρήνη στην οδό Νικηφόρου Φωκά 63) και βρίσκονται διαμορφωμένες στην αυλή της δεξαμενής, από την οποία υδρεύονται, οι νεότερες αποτελούν περίοπτες, σχεδόν μικρότερες όμως, από τις προηγούμενες.

Παράδοξο αποτελεί επίσης, ότι οι νεότερες πατούν σε βάση που στο μέσον της φέρουν αδιευκρίνιστης χρήσης τοξωτό άνοιγμα.

Οι τέσσερις από αυτές βρίσκονται στο Δημοτικό Κήπο, στις εισόδους των δύο βασικών μονοπατιών του, που το διασχίζουν από ανατολικά προς τα δυτικά και από βόρεια προς νότια. Ο ανώνυμος σχεδιαστής τους, δανείστηκε στοιχεία από την παραδοσιακή αρχιτεκτονική και χωρίς να τα αφομοιώσει, τα συνδύασε προκειμένου να δημιουργήσει κάτι που μοιάζει «παραδοσιακό».

Τα σε χαμηλό έξεργο διακοσμητικά μοτίβα αποτελούν στοιχεία της λαϊκής αρχιτεκτονικής, ενώ οι πεσίσκοι παραπέμπουν σε αναγεννησιακές μορφές, σε πιο χονδροκομμένη μορφή, που συναντάμε σε ανοίγματα κυρίως κτιρίων της περιόδου Ενετοκρατίας στο Ρέθυμνο αλλά και στην υπόλοιπη Κρήτη.

Τέλος θα πρέπει να σημειωθεί, ότι η όλη κατασκευή και η μορφή τους παραπέμπει σε προκατασκευασμένες κρήνες, οι οποίες θα μπορούσαν να μπου οπουδήποτε.

Η κρήνη Β – νότια πλευρά Δημοτικού Κήπου.

Η κρήνη Δ – ανατολική πλευρά Δημοτικού Κήπου.

Η κρήνη Α – βόρεια πλευρά Δημοτικού Κήπου.

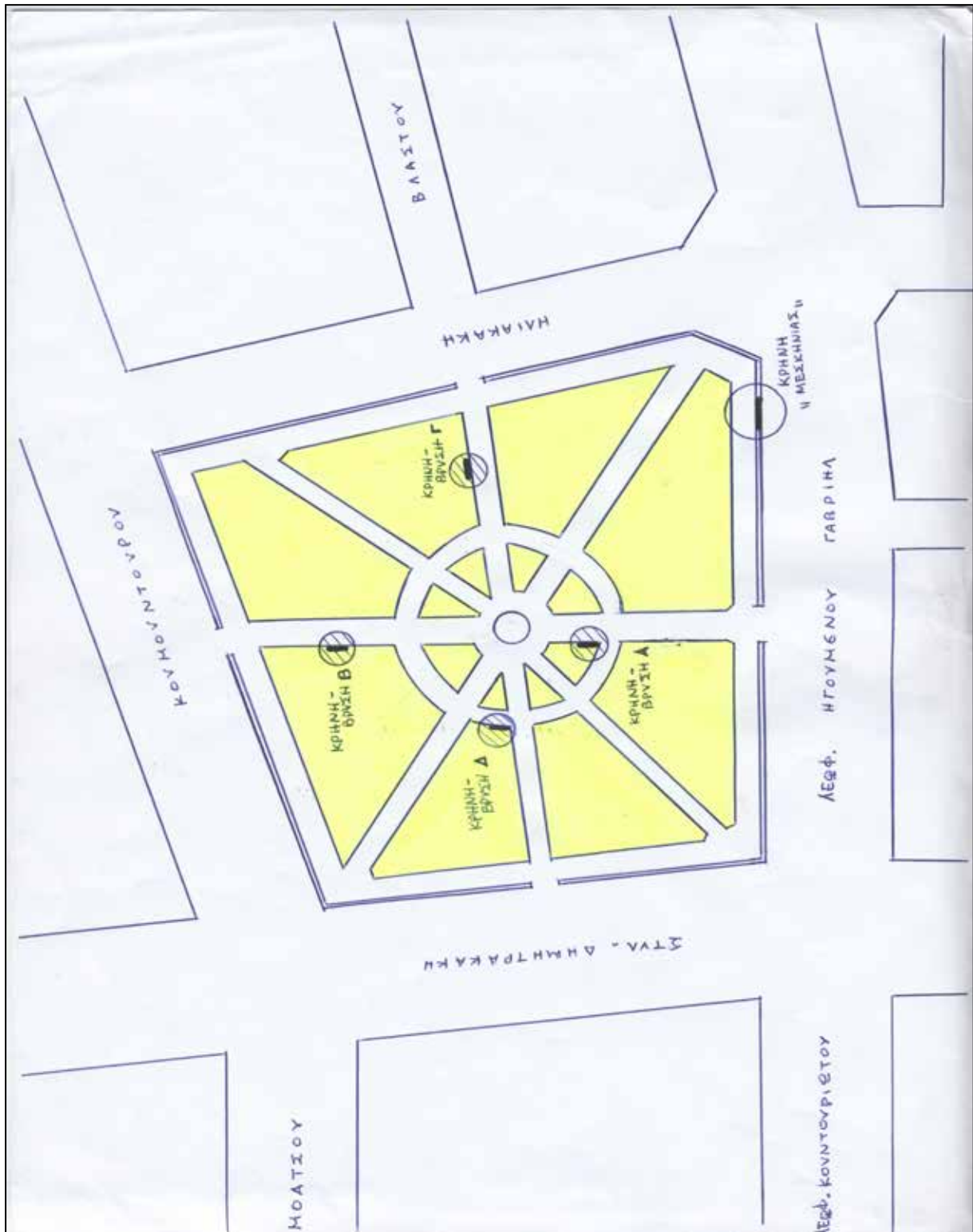
Η κρήνη Γ – δυτική πλευρά Δημοτικού Κήπου.

Λεπτομέρειες νεότερων κρηνών

Λεπτομέρειες των κρηνών του Δημοτικού Κήπου.

Σκαρίφιμα του Δημοτικού Κήπου και η θέση των κρημών του.

Η πέμπτη κρήνη που βρίσκεται στην πλατεία 25^{ης} Μαρτίου στο ιστορικό κέντρο της πόλης είναι επίσης κατασκευασμένη στο ίδιο πνεύμα με τις κρήνες του Δημοτικού Κήπου.

Εκτός του ότι έχει χρησιμοποιηθεί το ίδιο υλικό, σε γενικές γραμμές η διάρθρωση αλλά και η επιμέρους μορφολογικών τους χαρακτηριστικών παραπέμπουν στην περίοδο της Ενετοκρατίας χρησιμοποιώντας όμως νέα στοιχεία, όπως οι στρεπτοί κιονίσκοι με τις κυρτές επιφάνειες.

Η κρήνη στην πλατεία 25^{ης} Μαρτίου.

Λεπτομέρειες της κρήνης στην πλατεία 25^{ης} Μαρτίου.

Η κρήνη παλιότερα βρισκόταν στην γωνία των δρόμων Πατριάρχου Γρηγορίου και Ψιλλάκη, πάνω στον Ανατολικό εξωτερικό τοίχο του 3^{ου} Δημοτικού Σχολείου.

Ανήκει στον απλό τύπο της συνοικιακής κρήνης της εποχής της Τουρκοκρατίας. Κατασκευασμένη από ισόδομη τοιχοποιία, είναι διαρθρωμένη σε τρία οριζόντια επίπεδα : ένα χαμηλό βάθρο πάνω στο οποίο πατούν τέσσερις αβαθείς κόγχες που στέφονται από χαμηλωμένα τόξα και στο μέσον το στόμιο εκροής του νερού. Στο υψηλότερο επίπεδο βρισκόταν η μαρμάρινη κτητορική επιγραφή, που κάλυπτε και το μεγαλύτερο μέρος του.

Η μισοκατεστραμμένη επιγραφή με φυτική διακόσμηση, αναφέρει :

« ΑΥΤΗ Η ΚΡΗΝΗ ΕΙΝΑΙ ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΙΤΟΝΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟ ΕΚΑΜΕ Ο ΕΔΕΧΕΜ ΜΠΕΗΣ ΓΙΑ ΧΑΡΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ 1863 »

Η κρήνη αυτή αποτοιχίστηκε και μεταφέρθηκε λίγα μέτρα δυτικότερα, στο σημερινό της σημείο, στην περιοχή της Σωχώρας, στην πλατεία Παντελή Πρεβελάκη, απέναντι από την στρατολογία, κατά την διάνοιξη της οδού Ψιλλάκη.

Η κατάσταση της κρήνης είναι πολύ καλή, αφού με την μεταφορά της, έγινε και συντήρησή της και αποκατάσταση των φθαρμένων τμημάτων της.

Προτείνεται να τοποθετηθεί διακριτικός ηλεκτροφωτισμός, κατασκευή μεταλλικής στρόφιγγας και υδροδότησή της.

Η κρήνη στην παλιά της θέση, στον εξωτερικό τοίχο του Δημοτικού Σχολείου, στην συμβολή των οδών Π. Γρηγορίου και Ψιλλάκη.

Η κρήνη κατά τις εργασίες μεταφοράς της και το σημερινό αποτύπωμα της στον αυλότοχο του Δημοτικού Σχολείου.

Η κρήνη στη σημερινή της θέση, στην πλατεία Π. Πρεβελάκη.

Λεπτομέρειες τις κρήνης , η μισοκατεστραμμένη επιγραφή της και οι τέσσερις κόγχες με την γούρνα.

Είναι μια πολύ απλή συνοικιακή κρήνη της εποχής της Τουρκοκρατίας. Βρίσκεται στην περιοχή « **Ελιδάκι** », εντοιχισμένη στον εξωτερικό τοίχο κατοικίας.

Η όψη της είναι διαμορφωμένη με αβαθή τόξο από ισόδομη τοιχοποιία. Η μαρμάρινη κτητορική επιγραφή της, με ανάγλυφους αραβικούς χαρακτήρες και φυτική διακόσμηση στο πάνω μέρος, αναφέρει :

« ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΓΙΟΥ ΤΟΥ ΓΙΝΟΥΣ ΑΓΑ ΚΑΣΙΜ ΜΠΕΗ
ΣΥ ΠΟΥ ΘΑ ΠΙΕΙΣ ΝΕΡΟ ΚΑΙ ΘΑ ΠΑΡΕΙΣ ΑΠΟ ΑΥΤΗ ΤΗ ΒΡΥΣΗ ΔΕΝ ΕΧΕΙ
ΑΞΙΑ ΜΟΝΟ ΝΑ ΠΑΡΕΙΣ ΝΕΡΟ ΑΛΛΑ ΝΑ ΚΑΜΕΙΣ ΜΙΑ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗ ΣΤΗΝ
ΨΥΧΗ ΜΟΥ ΚΑΙ ΝΑ ΠΡΟΣΕΥΧΗΘΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ. ΕΛΕΗΣΕ ΤΗΝ
ΨΥΧΗ ΜΟΥ ΝΑ ΒΡΕΙ ΤΟΝ ΠΑΡΑΔΕΙΣΟ 1863 »

Η μορφή της κρήνης σήμερα, είναι σε αρκετά καλή κατάσταση, ύστερα από τις εργασίες αποκατάστασης που έγιναν από την 28^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Ρεθύμνου.

Πριν τις εργασίες αυτές, η μορφή της ήταν αρκετά αλλοιωμένη εξαιτίας της μεταγενέστερης κατασκευής κτιρίου, που βρίσκεται στα δυτικά της κρήνης και είχε καταστρέψει τμήμα της. Η υδρορροή του κάλυπτε μέρος της επιγραφής της, καθώς επίσης και της τσιμεντοκονίας με την οποία είχε επιχρισθεί, που απέκρυπτε τη θέση του κρουνού της.

Για την ανάδειξή της προτείνεται διακριτικός ηλεκτροφωτισμός, να τοποθετηθεί μικρότερων διαστάσεων λίθινη γούρνα και να υδροδοτηθεί.

Η μορφή της κρήνης στην Πατριάρχου Γρηγορίου, πριν τις εργασίες αποκατάστασης.

Σημερινή μορφή της κρήνης στην περιοχή «Ελιδάκι».

Η επιγραφή της κρήνης, πριν και μετά τον καθαρισμό της.

Στη βορειοδυτική γωνία του Δημοτικού Κήπου, επί της οδού Ηγουμενίου Γαβριήλ, βρίσκεται εντοιχισμένη η ανάγλυφη τούρκικη επιγραφή της κρήνης. Η κρήνη αυτή ήταν η λεγόμενη «**Μεσκηνόβρυση**», που εξυπηρετούσε τους λεπρούς της πόλης που ήταν απομονωμένοι στην περιοχή μεταξύ του Τιμίου Σταυρού και του σημερινού νεκροταφείου. Όταν διανοίχτηκε η οδός Ηλιακάκη, κατεδαφίστηκε η κρήνη και η επιγραφή της μεταφέρθηκε στη σημερινή της θέση.

Η επιγραφή, η οποία διαθέτει πλούσιο φυτικό διάκοσμο και καλλιτεχνική αραβική γραφή, αναφέρει :

«ΝΑ ΜΗ ΒΑΣΚΑΘΕΙ ΠΟΤΕ ΑΥΤΗ Η ΚΡΗΝΗ ΠΟΥ ΑΝΗΚΕΙ ΣΕ ΑΥΤΗ ΤΗ ΣΥΝΟΙΚΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΧΕΙ ΚΑΜΩΜΕΝΗ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΟΥ ΚΛΑΨΑΡΗ ΓΙΟΥΝΟΥΣ ΑΓΑ Ο ΕΔΕΧΕΜ ΜΠΕΗΣ ΚΑΙ ΟΠΟΙΟΣ ΔΙΨΑ ΝΑ ΠΙΕΙ ΝΕΡΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΜΟΥ ΚΑΙ ΝΑ ΠΡΟΣΕΥΧΗΘΕΙ ΘΑ ΤΗΝ ΣΥΝΤΗΡΕΙ ΑΥΤΟΣ ΠΟΥ ΤΗΝ ΕΚΑΜΕ 1863»

Για πολλά χρόνια η επιγραφή βαφόταν μαζί με τον τοίχο του Δημοτικού Κήπου, ώσπου το 2004 καθαρίστηκε από την Αρχαιολογική Υπηρεσία. Δεν αρκεί όμως μόνο αυτό. Για την ανάδειξή της προτείνεται να αποκοπεί από τον τοίχο του Δημοτικού κήπου, να τοποθετηθεί διακριτικός ηλεκτροφωτισμός και να γίνει λιθόστρωση του χώρου στάθμευσης οχημάτων που βρίσκεται μπροστά από αυτήν, για δημιουργία μικρής πλατείας.

Η κρήνη στη βορειοδυτική γωνία του Δημοτικού Κήπου.

Η κρήνη στην προσπάθεια καθαρισμού της.

Η κρήνη μετά τον καθαρισμό, στη σημερινή της μορφή.

Η κρήνη αυτή βρίσκεται στον περιφραγμένο αύλειο χώρο του Αστυνομικού Τμήματος και είναι μία από τις λιγότερο γνωστές κρήνες της Παλιάς Πόλης.

Αρχικά βρισκόταν απέναντι στον αριθμό 84 της οδού Μελισσηνού και υδροδοτούσε τη συνοικία Τσικούρ Μποστάν.

Πρόκειται για μια πολύ απλή συνοικιακή κρήνη της εποχής της Τουρκοκρατίας.

Είναι κατασκευασμένη με το ισόδομο σύστημα, πάνω σε ένα λιθόκτιστο τοίχο από τον οποίο προβάλλει ελάχιστα. Λίθινο ορθογώνιο πλαίσιο την περιβάλλει από τις τρεις πλευρές, ενώ ψηλά στέφεται από απλό γείσο πάνω από το οποίο βρίσκεται μια μικρή μαρμάρινη επιγραφή. Η επιγραφή αυτή έχει αραβικούς χαρακτήρες, είναι δυσανάγνωστη και αναφέρει:

« ΠΟΣΟ ΑΦΘΟΝΟ ΝΕΡΟ ΥΠΑΡΧΕΙ ΠΟΥ ΑΝΑΚΟΥΦΙΖΕΙ ΤΟΝ ΠΟΝΟ. ΑΥΤΟΣ Ο ΤΟΠΟΣ ΕΓΙΝΕ ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΑΜΠΙΝΤΙΝ ΜΠΕΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΗΚΕ ΑΥΤΗ Η ΝΕΑ ΚΡΗΝΗ ΤΗΝ 1^Η ΜΟΥΧΑΡΕΜ 1300 » (12^Η ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1882)

Πρόκειται για την τελευταία, γνωστή κρήνη, που κατασκευάστηκε στην πόλη του Ρεθύμνου την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Μας είναι άγνωστο μέχρι πότε λειτουργούσε.

Η κατάστασή της είναι σχετικά καλή, αφού στον χώρο που βρισκόταν δεν δέχτηκε πολλές επεμβάσεις.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάδειξη της αποτελεί ο καθαρισμός του περιβάλλοντα χώρου, καθώς και η απομάκρυνση των δικύκλων που τοποθετεί εκεί η αστυνομία. Κατόπιν η απομάκρυνση του αυλότοιχου με το κάγκελο, καθαρισμός όλης της επιφάνειας της και της μαρμάρινης επιγραφής της. Προτείνεται να μπει διακριτικός ηλεκτροφωτισμός, λιθόστρωση μπροστά από την κρήνη και κατασκευή λίθινου καθιστικού γύρω από τον φοίνικα που βρίσκεται πλησίον της, ώστε να ενταχθεί η κρήνη στον κοινόχρηστο χώρο και να είναι επισκέψιμη.

Η κρήνη της οδού Μελισσηνού 84, στον αύλειο χώρο της Αστυνομίας.

Λεπτομέρειες της επιγραφής της κρήνης.

Η κρήνη αυτή, προεξέχει από την οικοδομική γραμμή της οδού Νικηφόρου Φωκά και πρόκειται για ένα ορθογώνιο αρχιτεκτονικό σύνολο στο μέσο του οποίου βρίσκεται το στόμιο εκροής που εγγράφεται σε ιωνίζον κυμάτιο που με τη σειρά του εγγράφεται σε όμοιο διπλό κυμάτιο.

Η μορφή της διαφέρει από τις υπόλοιπες κρήνες, ενώ η ακριβής χρονολόγησή της είναι αδύνατη, αφού η επιγραφή της, που βρισκόταν πάνω από τον κατεστραμμένο κρουνό της, σήμερα δεν σώζεται.

Ωστόσο, η επίστεψη της γίνεται από σειρά αλλεπάλληλων ιωνιζόντων κυματίων χωρίς να υπάρχει διαχωρισμός των τριών μελών της : επιστύλιο – ζωοφόρος – γείσο, γεγονός που παραπέμπει να την κατατάξουμε στην περίοδο της Τουρκοκρατίας.

Η κρήνη, σύμφωνα με πληροφορίες των περιοίκων, λειτουργούσε ως την δεκαετία του '50, με απευθείας υδροδότηση από το υδραγωγείο.

Για πολλά χρόνια η κρήνη βαφόταν μαζί με τον τοίχο της οικίας που είναι ενσωματωμένη, ώσπου πρόσφατα επενέβει η Αρχαιολογική Υπηρεσία και αφαίρεσε το εξωτερικό επίχρισμα. Δεν αρκεί όμως μόνο αυτό. Για την ανάδειξή της προτείνεται διακριτικός ηλεκτροφωτισμός, τοποθέτηση λίθινης γούρνας και υδροδότηση της.

Η κρήνη της οδού Νικηφόρου Φωκά 63.

Η θέση της επιγραφής, η οποία δεν σώζεται σήμερα.

Η κρήνη της οδού Νικηφόρου Φωκά 63, μετά την παρέμβαση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας.

Η μορφή της κρήνης πριν την παρέμβαση της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας.

Η κρήνη αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του συγκροτήματος του Τζαμιού Καρά Μουσά Πασά που κατασκευάστηκε στα τέλη του 17^{ου} αιώνα στη θέση της Ενετικής Μονής της Αγίας Βαρβάρας και έχει κυρυχθεί ιστορικό διατηρητέο μνημείο.

Ενσωματωμένη στη στεγασμένη είσοδο της αυλής του τζαμιού, εξυπηρετούσε τις ανάγκες όχι μόνο των πιστών που έπρεπε να πλυθούν πριν την είσοδο τους στο τέμενος, αλλά και τις ανάγκες ύδρευσης της περιοχής.

Ανήκει στον τύπο «esme» της εποχής της Τουρκοκρατίας, με τετράπλευρη θολωτή δεξαμενή και διαμορφωμένες δύο κύριες όψεις από ισόδομη τοιχοποιία.

Την νότια, στο εσωτερικό του πυλώνα και τη βόρεια επί της οδού Αρκαδίου. Απλό γείσο κοσμεί την άνω επιφάνεια των κύριων όψεων και συγχρόνως καλύπτει τα αβαθή ημικυλινδρικά τόξα που περιβάλλουν τους κρουνοίς.

Χαρακτηριστικό της κρήνης αποτελούν οι, επί των δευτερευόντων πλευρών της, ορθογώνιες θυρίδες ελέγχου. Στο άνω μέρος του τυμπάνου του τόξου της βόρειας πλευράς, υπάρχει ορθογώνια εγκοπή στην οποία πιθανόν βρισκόταν η κτητορική επιγραφή της κρήνης, η οποία δεν διασώζεται.

Σήμερα, η δεξαμενή είναι εκτός χρήσεως, αφού η κρήνη υδροδοτείται κατευθείαν από το υδραγωγείο. Λειτουργεί μόνο μια βρύση στην εσωτερική πλευρά και εξυπηρετεί τις ανάγκες ύδρευσης του εργαστηρίου συντήρησης της 28^{ης} Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, που στεγάζεται στο κτίριο του τζαμιού.

Η βόρεια όψη της κρήνης, επί της οδού Αρκαδίου, σταμάτησε να λειτουργεί την δεκαετία του '80.

Η κατάσταση της κρήνης είναι σχετικά καλή, αφού συντηρήθηκε και αποκαταστάθηκε από την 28^η Ε.Β.Α. Ωστόσο παρουσιάζει προβλήματα υγρασίας και φθοράς κάποιων λίθων της.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάδειξη τους αποτελεί ο καθαρισμός των φθαρμένων λίθων, να τοποθετηθεί λίθινη γούρνα σε όλο το μήκος του τυμπάνου της νότιας (εσωτερικής) κρήνης, να τοποθετηθεί διακριτικός ηλεκτροφωτισμός κυρίως στην βόρεια (εξωτερική) κρήνη, κατασκευή μεταλλικών στροφιγγών και υδροδότηση τους.

Παλαιότερη άποψη του συγκροτήματος του Τζαμιού Καρά Μουσαΐ Πασά.

Σημερινή άποψη του συγκροτήματος του Τζαμιού Καρά Μουσαΐ Πασά.

Η βόρεια κρήνη επί της οδού Αρκαδίου.

Η βόρεια κρήνη επί της οδού Αρκαδίου.

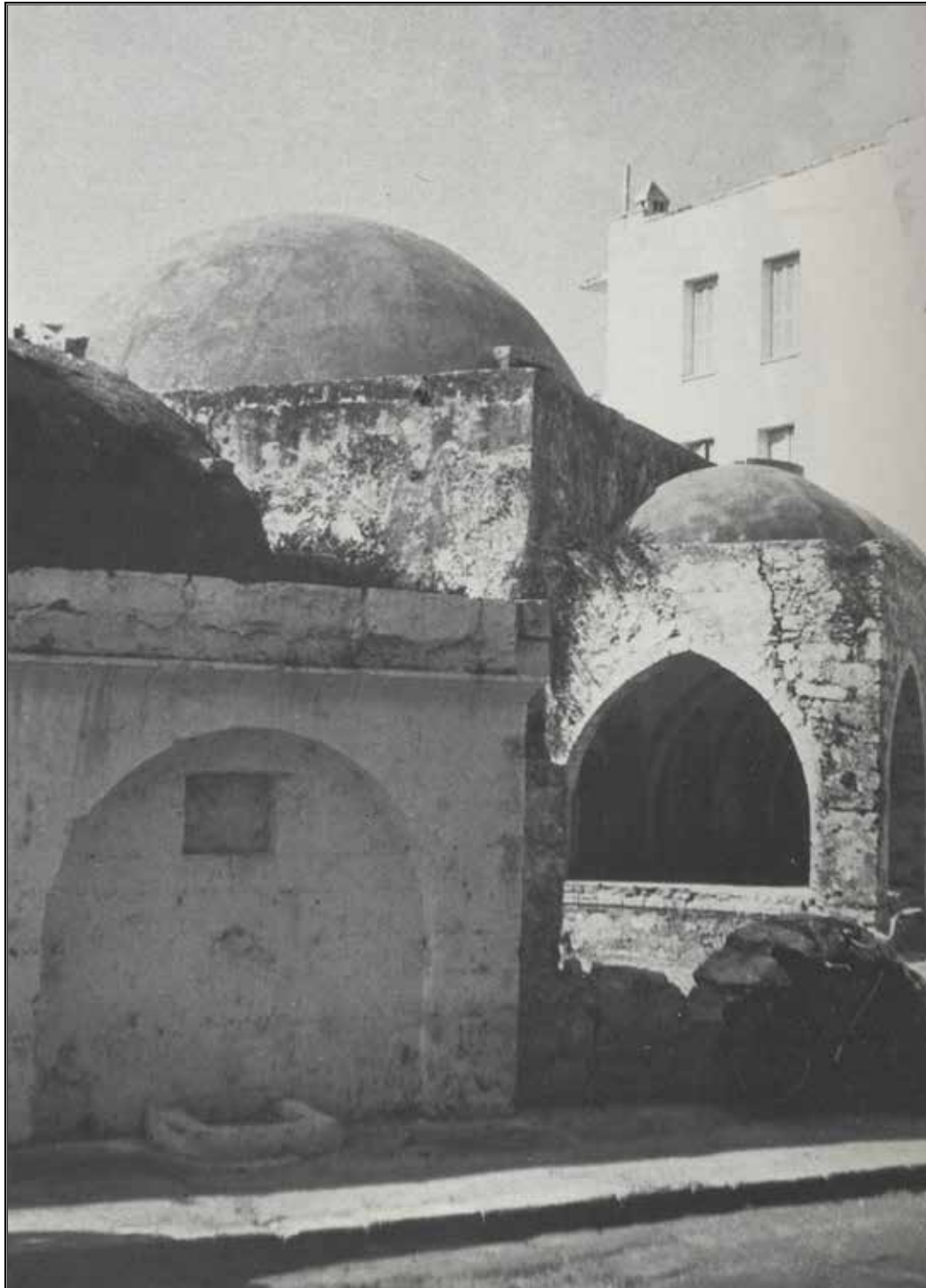
Η νότια κρήνη στο εσωτερικό του πυλώνα.

Άποψη της νότιας κρήνης από το τζαμί Καρά Μουσά Πασά.

Η νότια κρήνη στο εσωτερικό του πυλώνα.

Η βόρεια κρήνη και το τζαμί Καρά Μουσά Πασά, έτσι όπως τα είχε αποτυπώσει ο Ι. Δημακόπουλος.

Στη γωνία των δρόμων Πάνου Κορωναίου και Σμύρνης υπάρχουν δύο κρήνες.

Οι συγκεκριμένες κρήνες, εκτός από τους κατοίκους της συνοικίας, εξυπηρετούσαν και τους πιστούς του τζαμιού του Γιαχγιά Ιμπραήμ, που κατασκευάστηκε τον 17^ο αιώνα στη θέση της εκκλησίας της Παναγίας της Χρυσοπηγής, αφού σύμφωνα με το Κοράνι, οι μουσουλμάνοι έπρεπε να πλυθούν πριν εισέλθουν στο τζαμί. Η ύπαρξη του μεγάλου αριθμού κρουνών ενισχύει την άποψη αυτή.

Η μια κρήνη είναι ενσωματωμένη στον ψηλό τοίχο της παρακείμενης ιδιοκτησίας και ανήκει στον τύπο κρήνης με αβαθή τόξο από ισόδομη τοιχοποιία, έχει τρεις κρουνούς, που τη θέση τους δείχνουν οι τρεις ορθογώνιες πλάκες. Έχει επίσης μαρμάρινη κτητορική επιγραφή με αραβικούς χαρακτήρες, άνωθεν του τόξου και ανατολικότερα βρίσκεται ορθογώνιο άνοιγμα, που πιθανότατα τοποθετούσαν το τάσι που έπιναν νερό οι πιστοί.

Η μαρμάρινη κτητορική επιγραφή της κρήνης αναφέρει :

« ΑΥΤΗ Η ΒΡΥΣΗ ΕΓΙΝΕ ΓΙΑ ΝΑ ΠΙΝΕΙ ΝΕΡΟ Ο ΛΑΟΣ . ΟΠΟΙΟΣ ΠΙΕΙ ΝΕΡΟ ΚΑΙ ΞΕΔΙΨΑΣΕΙ ΑΥΤΟΣ ΝΑ ΠΡΟΣΕΥΧΗΘΕΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΕΚΕΙΝΟΥ ΠΟΥ ΤΗΝ ΕΚΑΜΕ. 1863 »

Στον ίδιο τοίχο, λίγο ψηλότερα και δεξιότερα μια μαρμάρινη επιγραφή αναφέρει :

« ΝΑ ΜΗΝ ΒΑΣΚΑΘΕΙ ΑΥΤΟΣ Ο ΤΟΙΧΟΣ ΚΑΙ ΕΙΝΑΙ ΕΚΕΙΝΟΣ ΠΟΥ ΤΟΝ ΕΚΑΜΕ Ο ΟΣΜΑΝ ΕΦΕΝΤΗΣ »

Η δεύτερη κρήνη βρίσκεται στον ημικυκλικό θόλο του διαβατικού της οδού Σμύρνης. Ανήκει και αυτή στον τύπο κρήνης με αβαθή τόξο από ισόδομη τοιχοποιία και έχει τρεις κρουνούς, που τη θέση τους δείχνουν οι τρεις ορθογώνιες πλάκες. Βρισκόταν σε λειτουργία ως τη δεκαετία του '50, οπότε και διακόπηκε η παροχή νερού.

Η σημερινή κατάσταση των δύο κρηνών δεν είναι πολύ καλή, αφού η επιφανειακή τοποθέτηση των σωλήνων για την παροχή νερού, έχει προκαλέσει πολλές φθορές στα τύμπανα τους.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάδειξη τους αποτελεί ο καθαρισμός των φθαρμένων πελεκιών των τυμπάνων, η απομάκρυνση του σύλου της Δ.Ε.Η. που βρίσκεται στη γωνία των δύο δρόμων, καθώς και του κάδου απορριμμάτων του Δήμου.

Προτείνεται να κρυφτούν οι σωλήνες της παροχής νερού, να μπουν λίθινες γούρνες σε όλο το μήκος των τυμπάνων των κρηνών και υδροδότηση τους.

Επίσης να μπει διακριτικός ηλεκτροφωτισμός και να γίνει λιθόστρωση και μονοδρόμηση, έτσι ώστε να μην παρκάρουν τα οχήματα μπροστά από την κρήνη της οδού Π. Κορωναίου.

Οι δύο κρήνες στην συμβολή των δρόμων Πάνου Κορωναίου και Σμύρνης.

Η νότια κρήνη, επί της οδού Πάνου Κορωναίου.

Λεπτομέρειες των επιγραφών της νότιας κρήνης, επί της οδού Πάνου Κορωναίου.

Η δυτική κρήνη στο διαβατικό της οδού Σμύρνης.

Παλαιότερη φωτογραφία των δύο κρηνών, όπου φαίνεται η παραμέλησή τους.

Σημερινή άποψη των δύο κρηνών.

Η κρήνη αυτή, σε αντίθεση με όλες τις άλλες δημόσιες κρήνες, είναι ιδιωτική, αθέατη από το δρόμο και ανάγεται στην περίοδο της Ενετοκρατίας. Αποτελεί μια από τις πιο ενδιαφέρουσες κρήνες της πόλης.

Εξυπηρετούσε της ανάγκες του καθολικού ιερατείου, που βρίσκεται παράπλευρα από αυτήν. Είναι ενσωματωμένη στον τοίχο του και χρησιμοποιούνταν ως «**lavabo**» (νιπήρας).

Η κρήνη συγκροτείται από μια ημικυκλική, περίπου, κόγχη (nicchia) στεγασμένη με ένα τεταρτοσφαίριο που πλαισιώνεται από δύο ψευδοκιονίσκους κορινθιακού ρυθμού, και πατούν πάνω σε ορθογώνια βάθρα. Το σύνολο κορυφώνεται σε μια οριζόντια επίστεψη.

Εκείνο που εντυπωσιάζει είναι το παραγέμισμα σχεδόν κάθε ελεύθερης επιφάνειας, με μια πληθωρική επιπεδόγλυφη διακόσμηση με φυτικά θέματα από φυλλώματα, γλάστρες καθώς και μικρά πουλιά. Στοιχεία δηλαδή που ξαναβρίσκουμε και στα παλιά κρητικά κεντήματα, εκφραστικά μέσα της τοπικής, λαϊκής τέχνης.

Το κατώτερο τμήμα της, όπου βρίσκεται και το στόμιο εκροής, ήταν παλιά επιχωμένο. Η κρήνη υδρεύονταν από μια μικρή δεξαμενή που βρισκόταν πίσω της, στο εσωτερικό της εκκλησίας.

Σήμερα η κρήνη αυτή, εξακολουθεί να λειτουργεί κανονικά. Ο περιβάλλον χώρος της κρήνης και το Καθολικό Ιερατείο ανήκουν στον Δήμο Ρεθύμνης, ύστερα από απαλλοτρίωση. Στο χώρο του Καθολικού Ιερατείου βρίσκεται το παρεκκλήσι του Αγίου Λαζάρου όπου τελούνται οι πολιτικοί γάμοι. Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάδειξη της κρήνης αποτελεί η ένταξη της στον κοινόχρηστο χώρο ώστε να είναι επισκέψιμη, διότι βρίσκεται ακόμη σε τμήμα άλλων ακάλυπτων ιδιοκτησιών. Προτείνεται να αντικατασταθούν και να συντηρηθούν τα φθαρμένα τμήματα της κρήνης, όπως επίσης και να τοποθετηθεί διακριτικός ηλεκτροφωτισμός.

Η κρήνη της οδού Νεοφύτου Πατελάρου 14

Η κρήνη της οδού Νεοφύτου Πατελάρου 14

Η κόγχη της κρήνης, όπου δύο πουλιά βρίσκονται εκατέρωθεν ενός βάζου με άνθη.

Η μεταγενέστερη γούρνα της κρήνης

Η βάση της κρήνης, όπου φαίνεται το βάθος της επίχωσης.

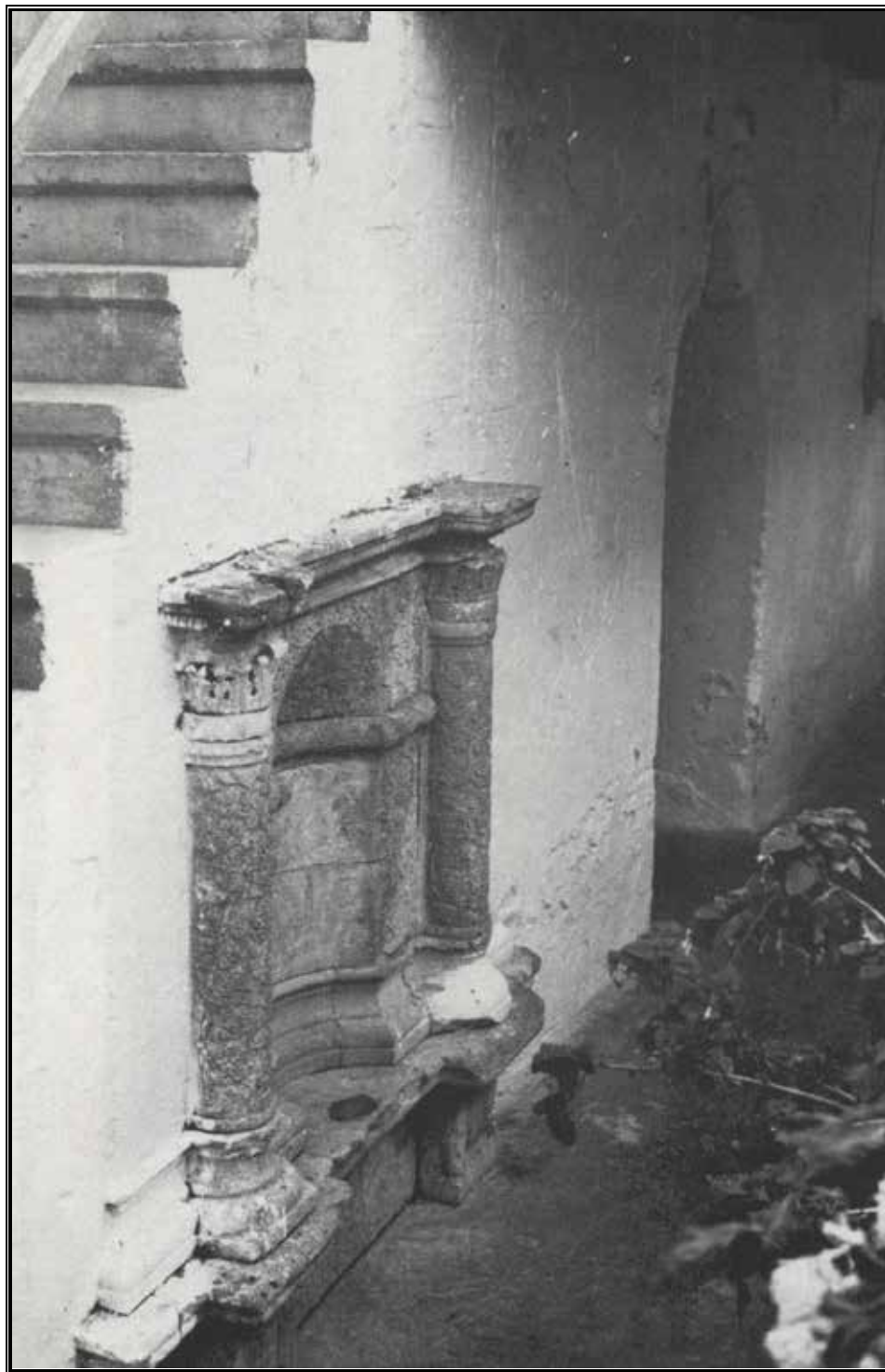
Λεπτομέρειες της κρήνης.

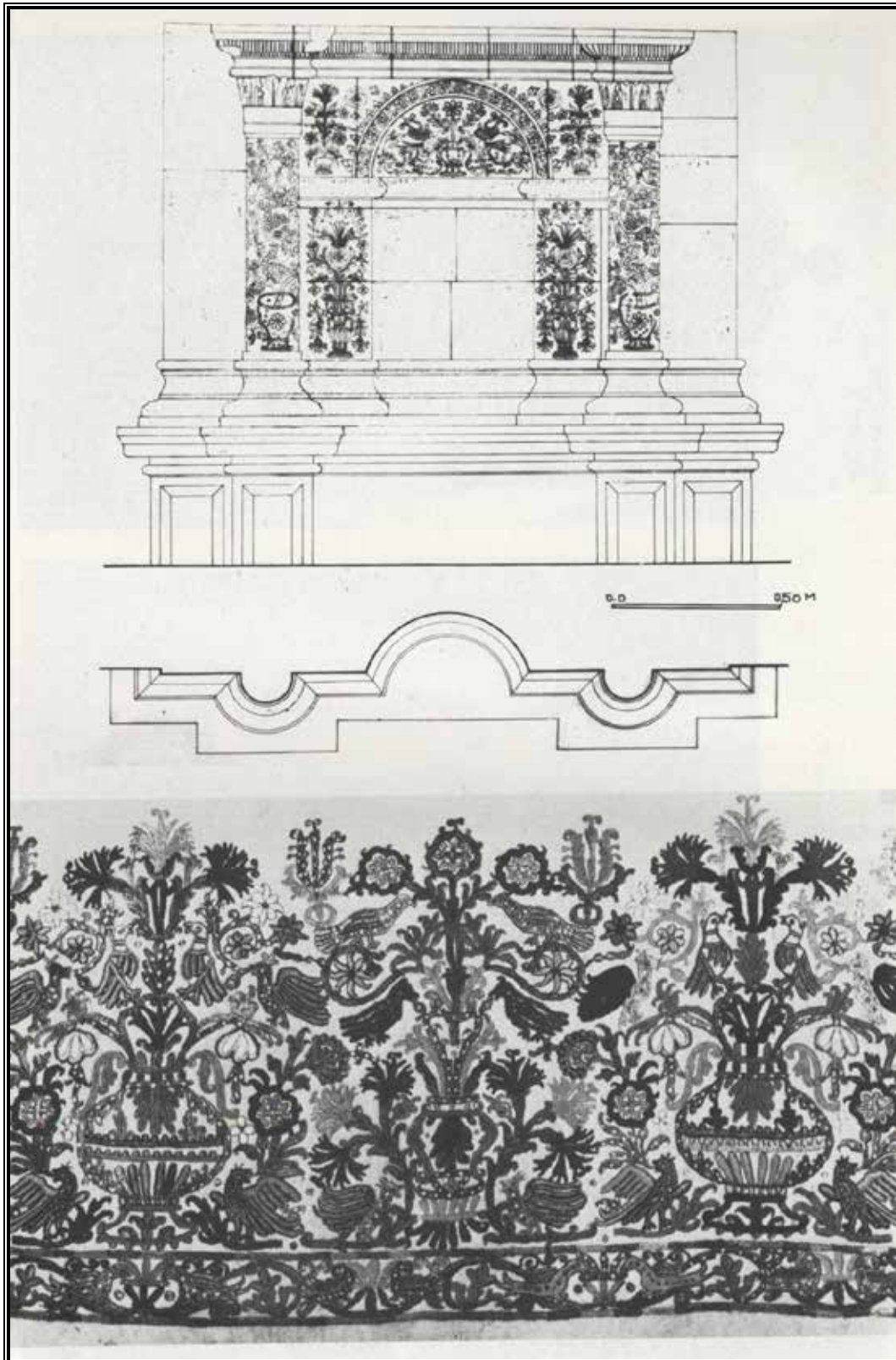
Η πόρτα του καθολικού Ιερατείου δίπλα από την κρήνη.

Η διαμορφωμένη αίθουσα του Καθολικού Ιερατείου, σε παρεκκλήσι του Αγ. Λαζάρου, όπου τελούνται πολιτικοί γάμοι.

Η κρήνη επιχωμένη, έτσι όπως την είχε αποτυπώσει ο Ι. Δημακόπουλος.

Ο διακοσμητικός διάκοσμος της κρήνης έχει βρεθεί σε παλιό κρητικό ποδόγυρο, κεντημένο με μετάξι. Βρίσκεται στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης (Αθήνα).

Η κρήνη Rimondi ή Μεγάλη Βρύση κατά τον Ι. Δημακόπουλο, βρίσκεται στη συμβολή της οδού Κων/νου Παλαιολόγου με την πλατεία Τίτου Πετυχάκη, στον Πλάτανο.

Αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μνημεία της Παλιάς Πόλης, λόγω της μεγάλης καλλιτεχνικής της αξίας και της θέσης της στην καρδιά της πόλης, στην κεντρική πλατεία της περιόδου της Ενετοκρατίας.

Η κρήνη, με την μορφή που έχει σήμερα, κατασκευάστηκε το 1626 από τον ρέκτορα ⁵ Ρεθύμνου, Alvise Rimondi, απ' όπου πήρε το όνομά της. Στη θέση της υπήρχε τουλάχιστον από το 1588 παλιότερη κρήνη, την οποία ο Rimondi ανακατασκεύασε μαζί με τρεις άλλες κρήνες στην πόλη του Ρεθύμνου «χωρίς καμία δαπάνη του δημοσίου», όπως γράφει ο ίδιος σε αναφορά του στις 10 Φεβρουαρίου 1626. Το έργο της κατασκευής ανέλαβε, πιθανότατα, Ρεθυμνιώτης τεχνίτης από την οικογένεια των Φραμπενέτων, ο οποίος είχε κατασκευάσει και την κρήνη Morosini στο Ηράκλειο. Οι πέτρες που χρησιμοποιήθηκαν, όπως και στα περισσότερα εξάλλου δημόσια κτίρια της εποχής, είναι ο γνωστός μαλακός κατά την εξόρυξή του, πωρόλιθος της Αλφάς.

Την περίοδο της Τουρκοκρατίας, που οι κρήνες προτιμούνταν να είναι στεγασμένες, προστέθηκαν δύο τετραγωνικοί πεσσοί μπροστά από την κρήνη, στους οποίους πατούσαν τρία οξυκόρυφα τόξα. Πάνω σ' αυτά ακουμπούσε ο ημισφαιρικός θόλος. Ο ένας πεσσός σώζεται σήμερα, στον οποίο μάλιστα διακρίνεται ανάγλυφα ένα *alem*, τέμενος με μισοφέγγαρο, σύμβολο της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ο δεύτερος πεσσός κατεδαφίστηκε, μετά την κατάρρευση του θόλου, γιατί εμπόδιζε την κίνηση των τροχοφόρων.

Η κρήνη Rimondi ανήκει στον τύπο της κρήνης με δεξαμενή που χρησιμοποιείται όταν η τροφοδοσία της από το υδραγωγείο δεν ήταν αρκετή.

Η νότια πλευρά αποτελεί την κύρια όψη που διαρθρώνεται σε τρία κάθετα μέρη με την παρεμβολή τεσσάρων κιονίσκων με κορινθιακά κιονόκρανα που υποβαστάζουν το θριγκό. Στο θριγκό, υπάρχει μια επιγραφή που διακρίνονται καθαρά οι λέξεις : LIBERALITATIS και FONTES.

⁵ ρέκτορας : Ενετός διοικητής

Το μεγαλύτερο τμήμα της είναι κτισμένο με το ισόδομο σύστημα, εκτός του κατώτερου σημείου όπου βρίσκονται οι τρεις ανάγλυφοι κρουνοί. Οι κρουνοί αυτοί, σκαλισμένοι πάνω σε πέτρα, έχουν την καταγωγή τους στον αρχαίο τύπο του κρουνού – λεοντοκεφαλής και η υποτιθέμενη χαίτη παίρνει τη μορφή φυλλωμάτων που συμπλέκονται μεταξύ τους. Πάνω από τον μεσαίο κρουνό βρίσκεται ημικυκλική κόγχη και το στέμμα του κτήτορα της κρήνης, Alvise Rimondi.

Οι αρμοί της τοιχοποιίας ξεχωρίζουν λόγω των λοξότμητων γωνιών των λίθων. Επίσης, πίσω από την κρήνη υπάρχει μια μικρής χωρητικότητας δεξαμενή.

Εξαιτίας της θέσης της και του μνημειακού της χαρακτήρα, ήταν πάντα αντικείμενο επεμβάσεων με σκοπό τη συντήρησή της. Το 1991 είχε ξεκινήσει η συντήρηση της από την 13^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Λίθου Αθηνών, αλλά δεν ολοκληρώθηκε.

Για την συντήρηση και την ανάδειξή της απαιτούνται η ολοκλήρωση του καθαρισμού βάσει της παλαιότερης μελέτης αποκατάστασης της, η αντικατάσταση των γουρνών με λίθινες, να γίνει ανάπλαση του περιβάλλοντα χώρου, όπως λιθόστρωση, πεζοδρόμηση και να τοποθετηθεί διακριτικός ηλεκτροφωτισμός.

Η κρήνη Rimondi, στην πλατεία Τίτου Πετυχάκη.

Η κρήνη Rimondi, στην πλατεία Τίτου Πετυχάκη.

Λεπτομέρειες της κρήνης Rimondi.

Το στέμμα του κτήτορα της κρήνης, Alvise Rimondi.

Λεπτομέρεια κιονόκρανου.

Λεπτομέρεια κρουνού και γούρνας.

Το «alem»

Λεπτομέρεια κρουνού.

Η κρήνη Rimondi, στην πλατεία Τίτου Πετυχάκη.

Η κρήνη Rimondi, όπως είχε αποτυπωθεί από τον Ι. Δημακόπουλο.

Η κρήνη αυτή βρίσκεται ενσωματωμένη μέσα σε ένα κτίριο της οδού Βοσπόρου, είναι βέβαιο όμως, ότι ως και τις αρχές του αιώνα μας που κατασκευάστηκε το κτίριο, ήταν εξωτερική και εξυπηρετούσε τις ανάγκες των πιστών του Τζαμιού της Μεγάλης Πόρτας (Τζαμί Βαλιδέ Σουλτάνας).

Κατασκευασμένη από γωνιόλιθους, διαρθρώνεται σε δέκα κάθετα επίπεδα μέρη, διαμέσου εννέα ημιπεσσίσκων, που στέφονται με τριπλό βαθμιδωτό επίκρανο. Όμοιας μορφής με τα επίκρανα είναι και η επίστεψή τους. Ανάμεσα στα επίκρανα υπάρχει ανάγλυφη διακόσμηση με επαναλαμβανόμενο θέμα, το μισοφέγγαρο και το εξάκτινο αστέρι.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάδειξη της αποτελεί η ένταξη της στον κοινόχρηστο χώρο ώστε να είναι επισκέψιμη. Προτείνεται να τοποθετηθεί διακριτικός ηλεκτροφωτισμός, κατασκευή μεταλλικών στροφιγγών και υδροδότησή της.

Η κρήνη στην οδό Βοσπόρου.

Η κρήνη στην οδό Βοσπόρου.

Η κρήνη στην οδό Βοσπόρου.

Κατά την διάρκεια της έρευνας μου, παρατήρησα στο βιβλίο του Ιορδάνη Δημακόπουλου «Τα Σπίτια του Ρεθύμνου», μία ακόμα κρήνη - βρύση, ιδιωτική, που βρίσκεται στην αυλή του κτιρίου της οδού Αρκαδίου 154, και συνοδεύεται από μια πώρινη γούρνα. Πίσω από αυτή, κρύβεται αναμφίβολα κάποια στέρνα, που συγκέντρωνε τα νερά της βροχής από το δώμα του κτιρίου.

Η κρήνη στην Αρκαδίου 154.

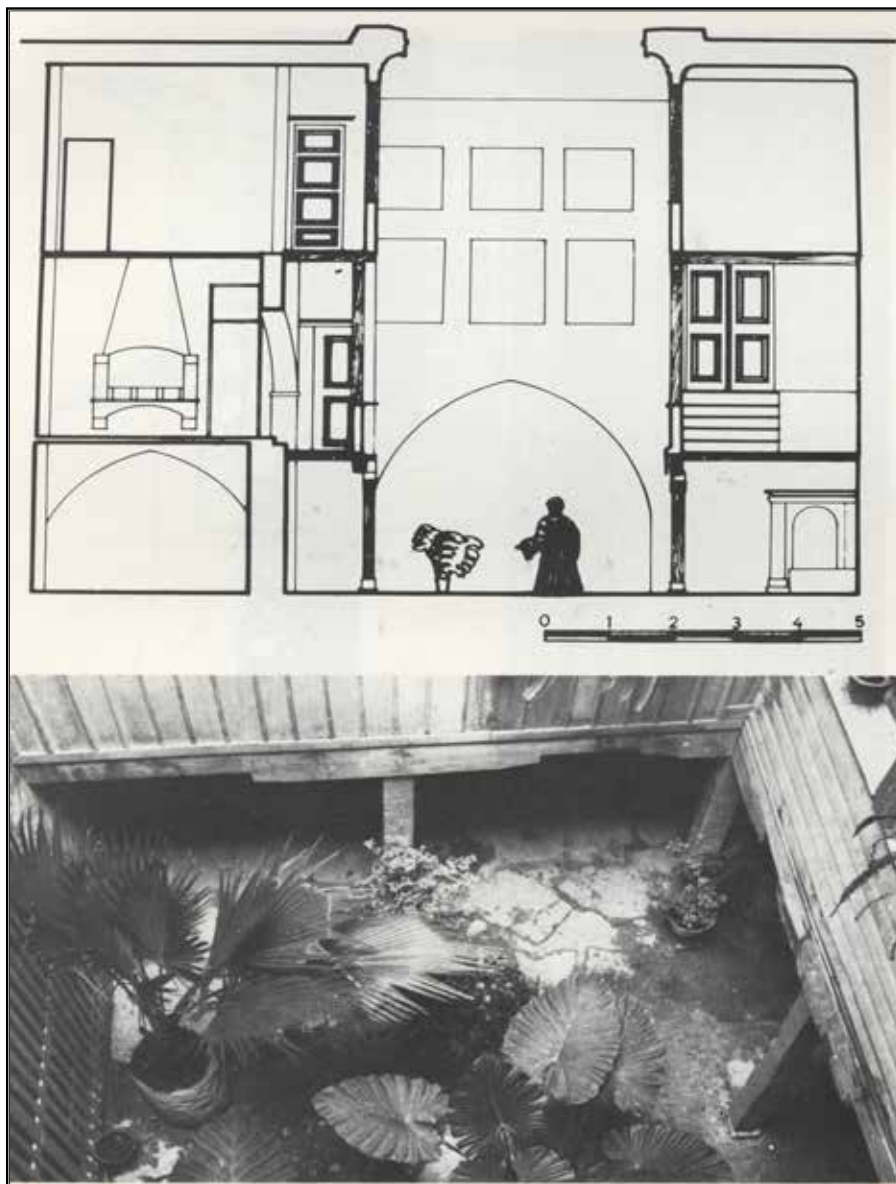
Η ιδιωτική κρήνη στην αυλή της οικίας στην οδό Αρκαδίου 154.

Λεπτομέρεια της κρήνης.

Η γούρνα της κρήνης.

Η κρήνη βρίσκεται παράπλευρα της κεντρικής, υπαίθριας αυλής της οικίας.
Αποτύπωση από τον Ι. Δημακόπουλο το 1962.

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΧΕΔΙΩΝ

ΚΡΗΝΗ 1	ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ & ΨΙΛΛΑΚΗ "ΣΩΧΩΡΑΣ" Ο.Τ. (122) - 149	ΠΑΛΑΙΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ : ΚΑΤΟΨΗ ΠΛΑΓΙΑ ΟΨΗ - ΤΟΜΗ Α	1:10
		ΟΨΗ	1:10
		ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ : ΚΑΤΟΨΗ	1:10
		ΟΨΗ	1:10
ΚΡΗΝΗ 2	ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ αρ.27 "ΕΛΙΔΑΚΙ" Ο.Τ. 119	ΠΑΛΑΙΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ : ΚΑΤΟΨΗ	1:20
		ΟΨΗ	1:20
		ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ : ΚΑΤΟΨΗ	1:20
		ΟΨΗ	1:20
ΚΡΗΝΗ 3	ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΓΑΒΡΙΗΛ "ΜΕΣΚΗΝΙΑΣ" Ο.Τ. -	ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ : ΚΑΤΟΨΗ	1:10
		ΟΨΗ	1:10
		ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ : ΟΨΗ	1:10
ΚΡΗΝΗ 4	ΙΩΑΝΝΗ ΜΕΛΙΣΣΗΝΟΥ αρ. 84 "ΑΣΤΥΝΟΜΙΑΣ" Ο.Τ. 176	ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ : ΚΑΤΟΨΗ - ΤΟΜΗ Α	1:20
		ΟΨΗ	1:20
		ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ : ΟΨΗ	1:20
ΚΡΗΝΗ 5	ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΦΩΚΑ αρ. 63 Ο.Τ. 152 Α	ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ : ΚΑΤΟΨΗ - ΤΟΜΗ Α	1:20
		ΟΨΗ	1:20
		ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ : ΟΨΗ	1:20
ΚΡΗΝΕΣ 6	ΒΙΚΤΩΡΟΣ ΟΥΓΚΟ & ΑΡΚΑΔΙΟΥ " ΚΑΡΑ ΜΟΥΣΑ" Ο.Τ. 99	ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ : ΚΑΤΟΨΗ	1:20
		ΟΨΗ ΚΡΗΝΗΣ Α	1:20
		ΤΟΜΗ - ΟΨΗ ΚΡΗΝΗΣ Β	1:20
		ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ : ΚΑΤΟΨΗ	1:20
		ΟΨΗ ΚΡΗΝΗΣ Α	1:20
		ΤΟΜΗ - ΟΨΗ ΚΡΗΝΗΣ Β	1:20

ΚΡΗΝΕΣ 7	ΠΑΝΟΥ ΚΟΡΩΝΑΙΟΥ & ΣΜΥΡΝΗΣ Ο.Τ. 171	<u>ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ :</u> ΚΑΤΟΨΗ	1:20
		ΤΟΜΗ - ΟΨΗ ΚΡΗΝΗΣ Α	1:20
		ΤΟΜΗ - ΟΨΗ ΚΡΗΝΗΣ Β	1:20
		<u>ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ :</u> ΚΑΤΟΨΗ	1:20
		ΤΟΜΗ - ΟΨΗ ΚΡΗΝΗΣ Α	1:20
		ΤΟΜΗ - ΟΨΗ ΚΡΗΝΗΣ Β	1:20
ΚΡΗΝΗ 8	ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΠΑΤΕΛΑΡΟΥ αρ. 14 Ο.Τ. 152	<u>ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ :</u> ΚΑΤΟΨΗ - ΤΟΜΗ Α	1:20
		ΟΨΗ	1:20
		<u>ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ :</u> ΚΑΤΟΨΗ - ΤΟΜΗ Α	1:20
		ΟΨΗ	1:20
ΚΡΗΝΗ 9	ΠΛΑΤΕΙΑ ΤΙΤΟΥ ΠΕΤΥΧΑΚΗ "RIMONDI" Ο.Τ. 183 Α	<u>ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ :</u> ΚΑΤΟΨΗ	1:20
		ΤΟΜΗ Α	1:20
		ΟΨΗ	1:20
		<u>ΠΡΟΤΑΣΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ :</u> ΚΑΤΟΨΗ	1:20
		ΤΟΜΗ Α	1:20
		ΟΨΗ	1:20
ΚΡΗΝΗ 10	ΒΟΣΠΟΡΟΥ αρ. 8 - 10 Ο.Τ. 128 Α	ΚΑΤΟΨΗ	1:10
		ΤΟΜΗ Α	1:10
		ΟΨΗ	1:10

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- i. Ι. Δημακόπουλος, «Η μεγάλη Βρύση», Κρητικά Χρονικά, τομ. ΚΒ', τεύχος ΙΙ (1970).
- ii. Ι. Δημακόπουλος, «Τα σπίτια του Ρεθύμνου», Αθήνα (1977).
- iii. Σ. Σπανάκης, «Η ύδρευση του Ηρακλείου 828 – 1939» Ηράκλειο (1992)
- iv. Σ. Παπαδάκης, «Οι κρήνες της Σητείας», Σητεία (1992).
- v. Α. Μαλαγάρη – Χ. Στρατιδάκης, «Ρέθυμνο», Αθήνα (1995).
- vi. Ν. Κ. Μουτσόπουλος, «Μελέτη προστασίας και αναδείξεως Παλιάς Πόλης Ρεθύμνου», Θεσσαλονίκη (1973).
- vii. Κ. Γιαπιτζόγλου, «Οι δημόσιες κρήνες του Ρεθύμνου» στο περιοδικό "Κρητικό Πανόραμα" τεύχος 8, Αθήνα (2005).
- viii. Μιχ. Παπαδάκης «Μεταφράσεις Τούρκικων επιγραφών του Ρεθύμνου» στο Προμηθεύς ο Πυρφόρος, τόμος 22 (1980).
- ix. Γιώργος Εκκεκάκης, «Η μάνα του νερού», Εφημερίδα Κρητική Επιθεώρηση (12 -08 – 1995).
- x. Νίκος Δερεδάκης, «Οι κρήνες του Ρεθύμνου», Εφημερίδα Ρέθεμνος (10 – 07 – 2005).
- xi. «Οι Ροδίτικες Κρήνες», Τ.Ε.Ε. – τμήμα Δωδεκανήσου, ΥΠ.ΠΟ. – 4^η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων
3^η Εφορεία Νεοτέρων Μνημείων
Δήμος Ροδίων
- xii. Αθηνά Ελ. Πετρακάκη, «ΠΥΞΙΔΑ» Οδηγός στην Ιστορία του Ρεθύμνου, Ρέθυμνο (2008)
- xiii. «ΡΕΘΥΜΝΟ – ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ», Δημήτρης Ζ. Αρχοντάκης, (Ρέθυμνο 11 Απριλίου 1998)